

Ганна Костенко

В епіцентрі глухої невідомості

Мікророман з циклу «Божественне рибальство»

Прокинься ж, для чого Ти, Господи, спиш? Пробудися, не кидай назавжди! Для чого обличчя Своє Ти ховаєш, забуваєш про нашу недолю та нашу тісноту? Бо душа наша знижилася аж до пороху, а живіт наш приліг до землі...

Псалми 44: 23-25. Пер. І. Огієнка

І якщо я згадаю про це, то жахаюсь, і морозом проймається тіло моє... Чого несправедливі живуть, доживають до віку, й багатством зміцнюються?

Книга пророка Йова 21, 6-7. Пер. І. Огієнка

Банальна метафора людського повсякдення

Місту, в якому щодня відбуваються святкові фестивалі, так важко повірити, що хтось здатен викинутися з вікна, не дочекавшись кінця шоу-програми... Про таких людей майже не писали в міських пабліках та новинах, бо їхні вчинки вважалися поза нормою моралі, тою невидимою межею, яку місто саме собі навігадувало та намалювало наслиненим пальцем навколо очей.

Можливо, і для неї ця новина також пройшла б непоміченою. Але так трапилося, що з вікна вистрибнув професор теорії літератури, якого вона знала особисто. Його останніми словами нібито було щось про долоні та цвяхи, але перевірити це неможливо. Професор лишився наодинці з містом, в якого

занадто стомлені очі, аби розгледіти окрему людину з її болючими питаннями, і ця зустріч, як вже відомо, тривала недовго і закінчилася блискавичним польотом в один бік. Йому було шістдесят три роки. Та він нікого не звинувачував, принаймні офіційно. Просто вистрибнув з вікна – і все. Перервав потік карнавального життя, яке страшенно йому остогидло. Життя, що було, на його думку, відрижкою Бога, пародією на все, що він знав, і все, заради чого жив, жалюгідним кітчем, знецінюванням людського болю та страждання, що тиражувалися щодня у прайм-таймі з перервою на рекламу, болю, до якого ми звикли та на який не звертаємо уваги.

Незадовго до свого вчинку професор, якого вона знала особисто, у приватній бесіді висловився, що важко жити у світі, в якому доленосні події розчиняються в калюжі повсякденних мікроситуацій, лишаячись непоміченими натовпом; складно жити у світі, який занепокоєний людським горем лише на папері та зберігає потрібну дистанцію, не надто близьку та не надто далеко, аби не бути звинуваченим у байдужості чи, навпаки, у надмірній емпатії, світі, що є слабкою пародією на бюрократію людських емоцій. Все вивірено, ніби на вагах. Все прописано у протоколах. Він також додав, що місто, в якому йому пощастило народитися, мало неабияку культурну спадщину, але вона нищилася на очах і навіть не урбанізмом з його тяжінням до гігантоманії, хоча, безперечно, не без того, а тими, хто влаштовує щоденні фестивалі сп'янілих свідомостей, саме тоді, коли варто замислитися, подумати чи просто помовчати; хто перетворює історію на рекламні повідомлення, лозунги, на карикатуру на громадянське суспільство, що не готове до щирого діалогу про те, що там насправді відбувається за тими межами, намальованими наслининим пальцем навколо стомлених від безсоння очей.

А відбувалася там війна, що жерла людей, ніби чудовисько з картини Босха, вперемішку з гнилою землею, скаліченим залізом, зруйнованими будинками та трупним смородом. Війна, що запхала до свого воложистого чуттєвого рота і його, професорського сина, котрий навіть не встиг злякатися, втративши усі канонічні пропорції вітрувіанської людини.

Вона бачилася з професором кілька тижнів тому, й вони багато про що розмовляли, і про війну зокрема. Той здався їй трохи сумним, але хіба це дивує? «Війна всередині, – казав тоді професор, – ззовні – театр. Погодись, яка банальна метафора!» І вона погоджувалася з ним. Та старий усе повторював, що істини банальні до неможливості, в цьому вбачав також своєрідну іронію. «Думаю, – говорив професор із сумною посмішкою, – коли Пілат питає у Христа, “що є істина”, Той мовчав, бо не хотів здатися надто банальним чи сентиментальним, або навіть меланхолійно романтичним, бо знав, що римський прокуратор – людина освічена, хоча й не дуже мудра. Знав, що кожне слово можна трактувати так чи інакше, що мовчання інколи найсильніша відповідь, сміливість, яку можуть дозволити собі одиниці. А може, і тому мовчав, що й Сам насправді не пізнав її за свої тридцять три роки, бо мав бути з’їдений іншою твариною, й теж з картини Босха».

І тут посміхнулася вона.

Але професор продовжував, говорив, що війна всередині, а ззовні – театр, от тільки людське горе проживається на сцені всіма фарбами відчаю. Й він знав то на власному досвіді. Він додав також, що по завершенню цієї квазівистави лунають гучні аплодисменти упереміш зі сльозами, але ніхто з акторів не воскресає. Не виходить до глядачів на другий поклін, аби отримати квіти. Хоча квіти – то єдине, що отримують мертві. От і лежать за лаштунками гори зіпсованого людського м’яса, того самого, що мало у судинах своїх образ і подобу Бога, лежать одноразовим реквізитом, спотвореними вітрувіанськими людьми, про котрих згадують хіба що в особливі дні пам’яті, в сумних піснях після реклами, які співають відтюнінговані діви з глибоким декольте, лежать у квітах свіжих і вже недуже, так і не пізнавши істини. Так і не доживши до тридцяти трьох. Лежать, допоки зверху не накидають новий реквізит, якому, можливо, і квіти ніхто не принесе.

Вона все мовчала та не спростовувала сказане. Але професор, в якого вже закралася негарна думка у серці, продовжував, що найсумніше те, що він не знає, як вийти з цієї зали, де нема чим дихати, як лишити театр з незмінним репертуаром та хвилин-

ними антрактами. Він казав, що йому здавалося, ніби поза тим театром з його бездарними, вічно повторюваними, але жорстокими п'єсами не існує іншого світу. Є лише абсолютна темрява та тиша. І більш нічого. І це його лякало, але водночас дарувало дивну надію.

– Але пробач, ти ж, напевно, хотіла поговорити зі мною про щось інше.

Вона справді хотіла поговорити про щось інше. Але як після таких банальних метафор розповісти про особисте свято? Весілля, на яке вона хотіла запросити професора. Але він так і не прийшов із уже відомих причин.

Тілу людства завдано потужного удару

Кров і вода скрапували зі шпилья, ніби на ньому розіп'яли сонце, що розривалося навпіл язиками полум'я. Палали портали, дах, стіни, ікони. Палав Собор, в якому хрестили її та тих, хто носив на своєму лобі викреслений водою символ віри.

Вона не могла поворухнутися, забула навіть, куди прямувала, і про те, що запізнювалася на зустріч. Просто стояла, ніби пришпилена, у глухому ступорі та не могла відвести очей від вогню, що нищив не просто архітектурну пам'ятку міста, геніальну споруду, одну з найкращих у своєму стилі, а вбивав красу, в якій стільки пам'яті, вбивав навмисно, жорстоко, безжально, бажаючи назавжди затерти енергетику долонь, що торкалися тих колон, ніби оголеного тіла, пробитого цвяхами молитов та людського горя. Вогонь руйнував щось більше за собор.

Побіля метушилися люди: дівчата ліворуч робили селфі з сумними обличчями на тлі пожежі, миттєво викладаючи фото у сторіз із хештегом #соборпалає, сторіз, який щезне за двадцять чотири години. За спиною чулися здогадки про теракти чи навмисний акт вандалізму, бо завжди знайдуться прихильники конспірології. Хтось мовчки плакав, відмовляючись вірити власним очам. Вона ж спостерігала як палає шпиль, що от-от впаде долічерева, та перебувала у мовчазному скаменінні, ніби

дружина Лота, котра не витримала й озирнулася, побачивши недозволену людському оку красу Божого гніву, вогонь, що винищив міста та її саму.

Вона дивилася на Собор у вогні та не розуміла тоді, що саме цієї хвилини зустрілася з *чимось*, що змінить не лише її подальше життя, а й життя усіх, хто робив селфі, мовчки плакав чи висловлював власні судження, з *чимось*, що розмовляє мовою вогню, яка лякала, але захоплювала. Це було повідомлення незрозуміло від кого та задля чого про виникнення нових пожеж, адже палатимуть інші собори, країни, міста, вулиці, будинки, палатиме саме людське життя з його встановленими правилами, кордонами, земними та небесними, палатимуть людські переконання, цінності, упередження, звички, орієнтири. Палатимуть люди зсередины та ззовні. Епоха великої невідомості вже розстібнула свого плаща, аби продемонструвати оголені коліна і все, що вище них. Але чи стане попіл добриком для нових цінностей, упереджень та звичок, ніхто не знав, навіть той, хто транслював це повідомлення. І вона не знала. Тихо дивилася на вогонь, що з'їдав символ міста, архітектурну пам'ятку, одну з найкрасивіших споруд в усьому світі, й боялася того, що бачила, того, що мерехтіло в її передчуттях.

Раптом вона подумала, що останнім часом занадто багато чує про смерть тих, хто гине від вогню, щоденних трагедій, кого переварює війна за межами міста чи за межами континенту, хто вмирає від невиліковної хвороби чи голоду, від нападу гвалтівників чи п'яного водія, через бійку, аварію, напад зграї акул, землетрус, вибух, пожежу, повінь, знову війну, знову пожежу... Смерть стала вірусною рекламою, що спамить по всіх каналах сприйняття, якорить підсвідомість – та й свідомість теж. Вона стала агресором, загарбником усіх видимих та невидимих кордонів людського існування, аб'юзером, котрий не знає стоп-слова. Смерть повсякдень замастурбовує емоційний орган співпереживання та співчуття до будь-якого горя, орган, неспроможний відчувати вже нічого, крім сильної симуляції, наближеної до фізичного болю... А тут палає всього-на-всього архітектурна споруда, і це проживалося справжньою трагедією.

Вона пригадала з історії міста, що Собор палав неодноразово за своє життя, й не тільки через терористичні акти. Його побудували на руїнах язичницького храму, на кістках неznаної історії, яку намагалися переписати або замовчати всі, хто мав не лише кров, але й клеймо влади на своїх руках, адже деякі факти розходилися з офіційними ідеологічними переконаннями. Вона згадала також, ніби на підтвердження власної думки, язичницьку символіку та жертвовну кров на колонах, яку все-таки лишали неторканими, бо навіть новочасні отці Церкви побоювалися жорстокої помсти язичницьких богів, хоча й офіційно їх не визнавали. Екскурсоводи говорили про еkleктику стилів, непомітно проводили туристів повз скров'янілі відбитки у Соборі, де вже кілька сторіч проповідувалася любов до ближнього та неможливість слугування Богові та мамоні* водночас. Але за фактом – можливо! І не тільки мамоні, але й чужим для офіційної ідеології язичницьким ідолам...

Хтось випадково штовхнув її у плече, й вона вмить загубила думку, яка жевріла у серці. Лишилося ледь помітне тремтливe мерехтіння нового для неї прочуття, ніби все життя з усіма своїми складними процесами було лише пісочним печивом у руках Того, Хто занурював його у тепле молоко сьогodenня.

«Тілу людства завдано потужного удару».

Такими були заголовки у вечірніх новинах. «Але людство отримувало ще й не такі удари», – думала вона.

Собор обов'язково відновлять, життя триватиме, мовби то й не було тієї пожежі, не було жертвовної крові на мармурових колонах. Не було зустрічі на підсвідомому рівні та повідомлення, яке так і не спромоглися прочитати люди.

– Я все бачила, – сказала вона у слухавку професору, який пив молоко з печивом за порожнім столом. – Я ніби була присутня на страті близької мені людини. Це так складно пояснити...

* Мамона (у перекладі з давньогрецької – багатство чи розкіш) у християнських церковних текстах – злий дух, ідол, що впливає на людей та поневолює їх через гроші, уособлює собою такі гріхи, як грошолубство, користолюбство тощо. У Нагорній проповіді Ісус Христос каже: «Ніхто не може двом господарям служити: бо або одного полюбить, а другого буде ненавидіти; або одного триматиметься, а другим знехтує. Не можете служити Богові й мамоні» (Мф. 6:24).

І водночас я не могла відвести погляду. Вогонь лякав мене, але й заворожував...

– Так, – він її перебив, – я бачив новини. Це справді трагічний день. Тілу людства завдано потужного удару.

Щось більше за істину

– Я тут перебирав деякі папери та випадково знайшов його текст, точніше – уривки тексту. Це ще до того, як він... Відверто кажучи, я й гадки не мав, що він писав... Тобі було про це відомо?

Звісно, їй було про це відомо, як і багато чого іншого. Пригадалось, як вони ще студентами сиділи на хитких стільцях опівночі під простирадлом вересневого неба на маленькому балконі з відкритою пляшкою дешевого червоного вина, яка стояла біля його ноги, бо на маленькому не менш хиткому столику вміщалися хіба що два келихи вина, попільничка та кругла свічечка. Він читав їй те, що написав за день, що не встиг відредагувати і вже не відредагує. Читав уголос і бачив ще не написані слова та речення, що мали скластися в єдину концепцію майбутньої повісті завтра, післязавтра... ніколи. Вона слухала уважно, але інколи так захоплювалася тембром його голосу й особливо вимовою шиплячих звуків, в яких було стільки ніжності, глибини, потаємної пристрасті та водночас невпевненості, що губила нитку оповіді, повертаючи себе до реальності ковтком терпкого вина. Часто запитувала його про батька та не розуміла, чому він не показує свої оповідання людині, котра знається на теорії літератури. «Але ж саме тому й не показую», – відповідав юнак і, можливо, мав рацію.

– Якщо маєш час, я прочитаю, – сказав професор у слухавку.

Вона не мала ані часу, ані бажання слухати написане, бо знала, що крізь букви чутиме голос, який сім років тому був найдорожчим, чутиме шиплячі, які повертатимуть її у минуле, у той вересневий вечір із терпким вином, повертатиме у страшний сон, що відбувся потім, сон, від якого вона так і не прокинулася. Зараз

вона чекала на чоловіка, але соромилася сказати про це професору, бо відчувала незрозумілу самій собі відповідальність за те, що так і не стала йому невісткою. Вона давно хотіла сказати, що збирається заміж, але все не випадало нагоди, моменту, сміливості, бажання, ніби їй другий шлюб міг затерти у пам'яті професорського сина, вересневі ночі, шиплячі звуки, хиткий столик, самого професора.

Але той вже читав текст у слухавку, його голос трохи повеселішав, можливо, через букви та слова, в яких впізнавав знайомі інтонації, паузи, знову шиплячі, в яких воскресав образ сина, котрий, ніби Лазар, вийшов із темряви небуття на осяяну сцену професорської пам'яті. Вийшов усміхненим героєм із розжевленими квітами, прибитими на дошку грудей. Вийшов, аби посміхнутися та сказати, що він живий і з ним все добре, що його воскресила невидима сила – єдина сила, яку він визнавав.

Професор читав про липке павутиння невизначеності та нестабільності людського життя, в якому плуталися жертви обставин, люди, у котрих зникла віра у свободу вибору та волю, у котрих зникла свобода вибору та воля. Невизначеність, ніби звір, підкрадалася тихо та обережно, аби не злякати місто, у череві якого стільки живих сердець, здатних мерехтити яскравими вогниками. Вона ближчала з кожним людським вдихом та видихом, очікувала на потрібний момент, аби заповнити собою всі куточки людського існування, бо їй подобалося бачити, як розсипаються люди під тягарем її тіла. Професор читав про тих крихких людей, котрі, ніби гілля, під натиском змін розламуватимуться в часі болем і відчаєм, адже не буде жодного не розхитаного каменя, на який можна ступити не вагаючись. Але читав також про інших, хто був зроблений із тих самих кісток і плоті, але мав унікальну здібність до радості без підстав та передумов, простої радості самого перебування, навіть в епіцентрі невідомості. Невизначеність, величезний вселенський сумнів, кралася обережно, але впевнено, заспокоювала себе думкою, що таких людей із радістю у серці, здатних не просто випромінювати слабе мерехтіння, а й стати вогняним мечем, встромленим у горлянку звіру, незначна кількість,

і що млини часу з легкістю переб'ють їм кістки, а разом – і спроможність тих сердець до радості. Але парадокс полягав у тому, що радість неможливо вбити, навіть якщо фізично знищити серця, що її випромінюють. Радість неможливо зламати, бо має вона ту ж природу, що й невідомість. Тож підкрадається вона так само обережно і тихо, аби не лякати собою людей. Радість сама була невиразною, невимовною, невловною та хиткою, з однією лише відмінністю, що...

Професор зупинився. Його син посміхався йому через літери. Печера небуття вже кликала його додому, і він, воскреслий Лазар, мав повернутися на вихідну точку, аби знову вийти на осяяну сцену професорської пам'яті, щойно він перечитає написане. Професор мовчав, бо далі не було продовження, сама лише недомовленість та шиплячі, яких ніхто не вимовив, але вони висіли у повітрі.

– Ти не знаєш, про яку радість йшлося?

Вона мовчала.

– Він в усьому хотів дійти до суті, – сумно сказав професор. – Чому він ніколи не давав мені читати власні тексти? Боже, як прикро, що в мене немає нічого з написаного ним, окрім цього фрагменту... Я б назбирав на окреме видання, а так... ніхто не чутиме його голосу, крім мене...

Вона також про це подумала, але відповіла професору, що той пізнав муки натхнення, нехай і не встиг видати книгу, але у творчості йому відкрилося щось більше за істину.

– Що може бути більшим за істину?

Подзвонили у двері. Вона вибачилася та поклала слухавку. До неї прийшов чоловік, на котрого чекала. У думках прокручувалося професорське питання: що може бути більше за істину? Більшим за істину може бути лише любов. Більшою за істину може бути лише радість, яку неможливо пізнати, лише впізнати. Радість, якої вона так давно не відчувала, ніби й не було її ніколи.

«Чи здатна я радіти в епіцентрі невідомості?» – подумала вона та відкрила нарешті двері.

Вона знову не наважилася сказати професору, що виходить заміж.

Вічний вандал, вічний садист

Вона чула від професора, що їх привезли до місцевого шпиталю, тих, у кого були назавжди втрачені канонічні пропорції меридіанів, ромбів, трикутників та овалів, тих, хто вже ніколи не матиме композиційного завершення власної вітрувіанської людини. Професор вважав, що невидима межа, наслинена пальцем навколо безсонних очей, вже перетнута остаточно, і назад дороги не буде. Він вважав також, що місто фестивалів, на жаль чи на щастя, неодмінно впаде від натиску історії, яка відбувається поза його увагою, історії, яку неможливо замовчати чи проігнорувати, бо вона вже дихає у вікна, вимальовуючи пальцем нерозбірливі ієрогліфи на запітнілому склі, множитья в атмосфері, насичує собою повітря очікуванням певного театрального жесту, з якого починається будь-яке дійство. Професор додав також, що собори палатимуть тепер часто, ззовні та всередині, палатиме все людське життя з усіма його основами та передумовами, і буде надзвичайно складно удати, що нічого не відбувається, але, безперечно, знайдуться ті, хто толеруватиме чужий біль із тихою награною посмішкою, або навіть без посмішки, хто толеруватиме жорстокість та буде занепокоєним людським горем лише на папері чи на сторінках соціальних мереж. Межа, повторював знову і знов професор, вже перетнута, і, на його думку, місто фестивалів приречене.

Вона мовчки погоджувалася, бо що тут скажеш. Але минув уже тиждень, і місто, що хворіло на безсоння, влаштувало новий фестиваль із червоною доріжкою та відтунінгованими дівами з силіконовими серцями, згадавши про тих, хто побував у череві птаха смерті хіба що у двадцятичотирьохгодинному сторіз, що зник, щойно стрілка годинника перетнула нульовий рубіж. Як прокоментував професор: скалічений реквізит нікому не цікавий. Людей захоплюють тільки мертві, живі їх не приваблюють. Можливо, саме ця фраза, кинута професором з відчаю, впала росою на її смуток і підштовхнула піти до тих, ким зовсім не цікавилася місто. Щоправда, вона так і не могла збагнути, що їй там робити та чим вона може бути корисною людям зі спотвореними пропорціями тіла. Але хіба

тільки тіла? Просто відчувала, що мала прийти, хоча б заради самої себе, заради професорського сина чи самого професора, спілкування з яким ставало дедалі складнішим, докучливим і неможливим, але водночас мало примарну цінність, нагадувало про невидимий зв'язок густих ментальних дротів з живою енергією всередині, що жахтить, зберігаючи у своїй циркуляції пам'ять про людину, котру любили обоє.

Вона назвала себе волонтеркою і пройшла на територію шпиталю, інтуїтивно прямуючи до скверу, де блискотіли брудно-білі плями лікарняних сорочок, бинтів та халатів. Тут було забагато гнилуватого білого кольору, який завжди її лякав. Вона вже десь зустрічалася з цією палітрою болю та відчаю, але зараз не могла згадати, де саме. На хвилину зупинилася, спробувала очима поррахувати кількість білих плям. І злякалася, бо вразив масштаб самого проекту (чи як там правильно казати у світовій театральній геополітичній тусовці), злякалася кількості залученої масовки (чи як би там висловився професор), злякалася скалічених юнаків, молодших за неї. А може, й справді, банальні метафори найдовше живуть, бо тоді їй здалося, що випадково потрапила за лаштунки між двома актами ще не закінченої вистави-війни, що жерла людей за межами її міста, в якому ніхто не чув пострілів, тих останніх дзвоників, після яких починається дійство. Потрапила в інший світ, населений скаліченими істотами, які мовчки проводжали її поглядами у спину, бо не звикли бачити людей без крові на обличчі. А ще підсвідомо шукала очима професорського сина, котрий вже давно спочивав за лаштунками. Без квітів. У ту хвилину вона думала, що професор таки має рацію, і місто фестивалів приречене, бо все, що відбувається за твоїми межами, рано чи пізно відбудеться у твоїх межах, у тобі самому. Червоною доріжкою йдуть відтунінговані діви, червона доріжка лишається від тіла, яке витягають з-під завалів. Забагато червоного серед брудно-білого.

Вона дивилася навсібіч та все думала, що може зробити для тих, у кого геометрія ліній знищена залізним сім'ям чудовиська з картини Босха.

Щодня те чудовисько, ніби гумкою, зтирає все, що дихає, – меридіани, живі трикутники, теплі круги та ромбоїди. Очі, мрії,

посмішки. Затирає людей. І цей акт вандалізму нікого не дивує, не чіпляє за живе, хоча й руйнується щось більше за пам'ятник архітектури. На очах зникають нейронні мережі людського духу, кровообіг думок, нитки віри та особлива мелодія між ребрами тисячі з плоті та крові, всіх тих, хто опинився на сцені зачиненого театру під сліпучим вогнем прожекторів та оплески невідомого глядача.

Так міркувала вона, не помічаючи, як тихо присіла на лавочку біля клену, як сидить у нерухомості щонайменше пів години. Вона мовчки спостерігала за тими, кого навіть не бачила фізично, лише відчувала, передчувала, передбачала за тисячі кілометрів звідси. Бачила спалених, вбитих, поранених, контужених, покатованих, знищених у майбутньому, знищених у цю ж хвилину, тих, кого вже перетравило це чудовисько кілька десятків років тому, кілька сторіч тому, кілька епох тому. «Такі різні люди, – думала, – такі різні часи, а монстр з картини Босха лишається незмінним, вічний вандал, вічний садист із залізним сім'ям смерті».

І як те, що колись помре, вона раптом відчула, ніби торкнулася мизинцем мокрого липкого павутиння, крихкість межі, що відокремлювала її від чудовиська з картини Босха, ніби на правду та межа була вимальована наслининим пальцем навколо очей. Та відчула гарячий спазм, що затягував у корсети шлунок, серце, легені. Страх перебирав її ребра, мовби грав на лірі, занурювався у темну тканину м'язів, аби намацати той орган, що й сам був музичним інструментом.

«А якщо все зникне, абсолютно все?» – подумала вона, дивлячись на листочок клену, підсвічений, ніби лампою, сонячним променем.

І згадала чомусь свої книжкові полиці, на яких так багато ще не прочитаних томів, подумала про недописану дисертацію, професорського сина, з яким так і не склався шлюб, знову про книги з витатуйованими на палітурці прізвищами авторів; згадала вечірню сукню, яку купила за знижкою, але так і не вдягнула в оперу, бо так і не поїхала у Відень; прелюдію та фугу ля мінор Баха, яку вчора слухала у поганому записі, картини художників, які не встигла побачити в оригіналі; згадала про

чоловіків, з якими не склалося, друзів, з якими не склалося, батьків... Вона питала себе, в які підвали ховатися від чудовиська з картин Босха... Босха, якого теж не бачила в оригіналі, але писала про нього дисертацію. І чи варто ховатися, якщо птах смерті увірветься до затрамбованого заторами міста з його щоденними фестивалями, якщо запліднить смертю мирних людей, своїм металевим сім'ям, запліднить її чи професора, чи всіх, кого вона недолюбила.

«Що мені робити, – думала вона, – якщо невидима рука випхне мене на сцену, де сліпитиме прожектор в очі, і я не бачитиму ані глядача, ані режисера, або ще гірше буду лише частиною масовки, середньостатистичним коефіцієнтом, якого ніколи ні про що не питають?..» За брамою шпиталю лунали крики затрамбованого від пробок міста з його щоденним коловоротом подій. Воно благало про допомогу, але червону стрічку вже перерізано. Новий фестиваль розпочато.

Нова метафора, і теж банальна

«Знову цей біло-брудний колір», – подивилася у вікно, заліплене з протилежного боку сірою мрякою, туманом, що ніби герпес вискочив на губі у міста саме в той момент, коли гриміло чергове свято сп'янілих свідомостей.

Вона стояла біля вікна, не вмикаючи світла, вглядалася у густе кружало з сірого місива та думала про Того, кому було лише тридцять три. Намагалася пригадати будь-які історії про чудотворне воскресіння міст, повернення їм зору, слуху чи будь-якої іншої втраченої здібності, або навіть одужання від того ж герпесу, що корінням своїм влітався до нервової системи вулиць та перехресть. Але як на зло, окрім Содому та Гоморри, нічого не пригадала. Аж соромно.

Пішла на кухню зварити каву: прогріла турку гарячою водою, всипала меленої кави, цукор, дрібку солі, кардамон і трохи кориці, додала води, все перемішала та поставила на вогонь. І знову подумала про Того, Хто ходив по воді: чи зумів би Він врятувати її місто від злякисних фестивалів, чи зупинив би

вир буденного театрального жесту, з якого починається будь-яка вистава, чи знищив би банальну метафору сьогодення, в якій усі варяться, чи зумів би зупинити той кітч, що вже є не тільки стилем життя, а самим життям, в якому все спрощується, нівелюється, механізується, знецінюється, висміюється та неодмінно продається. Втім вона продовжувала полемізувати подумки з собою і про те, що велика небезпека ховається у руйнуванні банальних метафор, бо не встигнеш оком моргнути, як і сам стаєш прародителем іншої, не менш тривіальної метафори, засновником нового театрального жесту, з якого обов'язково народжується новий кітч, нова вистава, а отже й нова війна. Той, хто руйнує банальні метафори, проти власної волі стає родоначальником нової. Банальні метафори з'їдають навіть тих, хто ходить по воді.

Пінка почала завертатися, шипіти та здійматися вгору. Вогонь вимкнуто, кава готова. Вона повернулася до вікна. Пила каву, не вмикаючи світла. І все стежила, чи не вималює туман нові невидимі межі, які не зуміє перетнути Той, на кого вона підсвідомо чекала. І раптом їй спало на думку, що знищення Содому та Гоморри – певною мірою теж терористичний акт, але про це незручно говорити. Ця історія постає метафорою божественної педагогіки, яка традиційно не піддається критиці та осмисленню, повчанням з певним хепі-ендом, адже Сodom і Гоморра мають друге життя, лікуючи суглоби грішників нових поколінь. «А може, – все думала й думала вона, спостерігаючи за туманом, що, ніби герпес, вкрив обличчя вулиць, – так і мало статися, адже міста взагалі не заслуговують на порятунок, бо складно лишатися праведником у світі, занепокоєному людським горем лише на папері, у світі, де роблять репости та селфі на тлі чужого болю, де не помічають того, що відбувається на відстані витягнутої руки, за межею, якої не існує. Може, то єдиний порятунок від цинізму – бути перепрограмованим на лікувальну сіль».

Вона думала також і про те, що на її місто вочевидь чекає вогонь, ззовні та зсередини, полум'я, що затирає людей, ніби гумкою. І немає різниці, божественне воно чи людське, природне чи рукотворне, вогонь справедливості чи сусідньої держави: попіл – то єдине, що лишається від слова «вчора».

Вона допила каву та подумки спитала сама в себе, куди потрапляють міста після смерті, і чи можуть вони зникнути так абсолютно, аби не лишити по собі ані тіні, ані навіть згадки, міфу, легенди про всіх, хто пересувався жилами гріховного міста, хто не був у колі тридцяти шести праведників...

Туман тихо посмоктував обличчя вулиць, креслячи нові невідомі межі слинявим пальцем навколо очей. Якби вона розуміла мову туману, почула б: «Так». Але вона не розуміла, тож нічого не почула.

Раптом думка її перескочила у бік брудно-білого кольору, який завжди її лякав. Швидко підійшла до полиці з книгами – запилених склепів, які не воскресають у мовчанні. Бігцем гортала сторінки важких книг із твердою обкладинкою, шукала щось конкретне, палітру, яка останнім часом не давала їй супокою. Нарешті зупинилася на потрібній репродукції, увімкнула лампу та підсунула її ближче до книги, бо хотіла розгледіти все в найменших деталях.

«Ось вона... Камілла* ... – прошепотіла собі під ніс. – І цей брудно-білий колір! Саме такі напівтони мають страх і відчай».

Відклала книгу.

– Забагато цього брудно-білого кольору. Інколи біле занурює в найглибшу беззоряну темряву.

Калейдоскоп одноманітних комбінацій

Вона була у бібліотеці, вивчала великий каталог із ілюстраціями Босха. Предметом її зацікавлення були донатори з картини «Ессе Ното», якій було присвячено один з параграфів недописаної дисертації. Професор невпинно переконував її завершити дослідження. На його думку, вона не мала права знецінювати набутий досвід, знання та витрачений час читанням чужих монографій. До того ж дослідження видавалося йому доволі цікавим, хоча й не відкривало нічого нового, – втім, як і більшість дисертацій. Так от, коли вона вдивлялася в прозорі силуети замовників, які, мов привиди, проявилися у нижньому правому куті

* Йдеться про картину Клода Моне «Камілла на смертному одрі» (1879).

картини, коли подумала, що ми самі, ніби донатори, входимо у події історії, що відбуваються незалежно від нашої присутності, згоди чи бажання, що хтось вписує нас у потрібну картину світу, епоху, пейзаж, сюжет, наче зроблені ми з прозорого крафтового паперу, не лишаючи жодного шансу, але вимагаючи нашої безпосередньої участі та певного театрального жесту, з якого все починається; коли подумала, що вчора ми ліниво споглядали за розп'яттям Христа, сьогодні – за відтюнінгованими дівами з червоної доріжки, вглядаємося у картинки, що вічно повторюються, слайди, кадри, ті чи інші складні часи, випробування, смерть, той чи інший біль, який ми маємо невідомо задля чого пережити та проживати, спостерігаємо багато-багато разів, аби знову й знову втрачати близьких, себе, віру, любов, страждати невідь задля якої мети, від того чи іншого педагогічного жесту, який по суті своїй зовсім не відрізняється від театрального; страждаємо, але заспокоюємо себе думкою про спокутування гріхів незнаних нам прадідів, вічно переймаємося несправедливістю, шукаючи на землі правди, якої немає, і покладаємося в думках лише на пекло як на єдину субстанцію, що зуміє все розставити по місцях, адже Яхве занадто зайнятий, аби звернути увагу на окрему людину, котра чекає від нього бодай якогось чіткого пояснення тому, що відбувається навколо, хоча і знає, що на все Його воля; коли вона подумала, що ми самі живемо всередині якоїсь божественної рулетки, яка бездумно випльовує цифри, на які ми ніколи не ставимо, у калейдоскопі одноманітних комбінацій, що випадають випадково та завжди не на нашу користь, – так от, у ту саме хвилину їй зателефонувала колега з університету, аби повідомити, що шоу-програма для професора з теорії літератури, з котрим вона знайома особисто, скінчилася блискавично швидким польотом в один бік. Колега зазначила також, що офіційно професор нікого не звинувачував, бо не лишив по собі записки.

Розмова скінчилася, у читальному залі було тихо. Вона продовжувала вдивлятися у намальований Босхом натопв. Вона знала, що обов'язково допише своє дослідження, говоритиме про донаторів у сюжетах біблійних сцен, котрих з такою старанністю вимальовував майстер зображення пекла.

Чорний кубик на дитячій долоньці

Вона йшла пішки додому після захисту дисертації, стомлена та спустошена, йшла до чоловіка, котрий за кілька днів стане їй чоловіком, і міркувала про те, що їй нічого не належить у цьому світі. Навіть власний біль – лише сходинка до чорної порожнечі великої невідомості, що розстібнула перед нею свого плаща. На мить вона зупинила внутрішній погляд на цій невідомості, аби розгледіти її кольорову таємничість. І здивувалася, коли побачила чорний кубик на дитячій долоньці, предмет, значення якого не могла збагнути, але бачила його надзвичайно красивим і чомусь усміхненим. Невідомість була живою істотою, що дихала кутами власної мікросистеми та від імпульсу того глибокого, тихого, крихкого, тендітного, від невловної, ледь помітної усмішки, що випромінювалася з незнаних їй глибин пам'яті, була альфою та омегою існування, вічним рухом, вічним супокоем – у неї запаморочилася голова.

Вона не знала, що у цю саму мить у власному серці пульсувала схожа мікросистема, що вибухала невидимою силою, здатною пробити горлянку будь-якому звіру. Не знала, що у животі її червоною трояндою розкривала свої пелюстки сама любов. Любов, що робила її неупередженою до болю, але водночас переповнювала болем, співпереживанням до тих, хто носив у грудях своїх музичний інструмент, тих, хто був чи буде з'їдений чудовиськом з картини Босха, хто палав зсередини та ззовні, хто стояв під прожектором на сцені в очікуванні певного театрального жесту. Вона не знала, що й сама перетворилася на скров'янілу рану на Тілі Життя, рану, яка ніколи не загоїться, яка болітиме завжди.

Кілька крапель упали на чоло. Незабаром мала розпочатися злива. Буря, що насувалася білою хмарою з цілою лабораторією Тесли у своєму трикутному череві, промовляла до людей мовою вітру. Вона відчула, як пришвидшився час і як загострилися у повітрі всі звуки, всі струни затрамбованого міста, як у пиловому вихорі перемішалися сигнали, крики, люди, машини, фарби, рухи в одну єдину пляму, що мала бути змитою небом. І крики ластівок теж чула: вони не боялися нічого, не знали нічого, але літали

лабіринтами неба, бо перебували у даності вільними та відчайдушними.

Вона повільно підвела очі й зустрілася поглядом із хмарою, що білою пільмою накривала місто. З чорної порожнечі в очі її болю дивилася сама Невідомість усміхненим чорним квадратом, маленьким кубиком на дитячій долоньці. На неї дивилася Радість, яку так складно пояснити розумом. Радість, що боліла усіма звуками та фарбами одночасно. Радість в епіцентрі Невідомості.

Вона заплющила очі, передчуваючи зливу.

І розверзлася сльота небесна. У неба відійшли води.

Остання розмова з професором теорії літератури

– Знаєш, про що я думаю? Цей світ не зникне, що б ти там не казала, які б страшні події не чекали на нас попереду, які б чудовиська з картин Босха чи будь-кого іншого не лякали своєю присутністю, світ лишатиметься рікою, в яку неможливо увійти двічі.

Знаєш, я думаю, що Той, кого кличуть Богом, ніколи не стомиться милуватися земним буттям з усією його циклічністю, повторювальністю та передбачуваністю. Я навіть думаю, що Він дивиться цю нескінченну виставу з таким самим захопленням, як ми насолоджуємося хвилями океану. Ці хвилі з першого погляду здаються однаковими у своїй ритмічності, але за фактом жодна хвиля не повторює попередню. Так саме і ми... маємо особливий код на власних долонях, лінії, які ніколи не повторюються. Тому, я переконаний, у кожній циклічності є своя унікальність, своя краса, свій біль і свій сенс. Розумієш, про що я? Нас неможливо знищити, трава рано чи пізно так чи інакше пробиває будь-який зцементований бруд. Так було завжди, так буде завжди. Нас неможливо знищити, бо ми – хвилі єдиного Океану, хоча й не розуміємо цього.

Знаєш, останнім часом я мрію навчитися бачити не очима, а еством, розуміти не мозком, а серцем власну причетність

до великого Океану. Бути деревом на Тілі Життя, легенями Того, Кого кличуть Богом... Мрію бути частиною єдиного пульсу, диханням, кровообігом того, що не можна пізнати розумом. Того, що не можна знищити розумом. Взагалі не можна знищити, хоча чудовисько з картини Босха не полишає надію зробити це. І мова навіть не про війну! То лише один із механізмів затирання наших свідомостей. Я взагалі забороняю собі боятися жодних чудовиськ, ззовні та зсередини, бо саме страх робить мене безпомічним реквізитом. Я тепер це збагнув і вважаю це власною перемогою, власним досягненням.

Знаєш, я зрозумів зараз, що саме розіп'яті красою вічного руху Тіла Життя, ми здатні зустрітися з нашим страхом сам на сам... Скільки б тобі не казали про нестерпний біль у м'язах, коли у долоню забивається цвях, переживаєш та усвідомлюєш це до кінця, до самісіньких основ лише тоді, коли то твоя долоня. Або долоня твого сина.

Знаєш, чого я справді бажаю, хоча знаю, що мені не вистачить на це сил, – не злякатися зустрічі, яка неодмінно відбувається в епіцентрі особистого горя. Нам необхідна ця зустріч. Хоча й вимагає вона особливої мужності та сміливості, бо саме в цей момент ми переплітаємося поглядами з Тим, Кого кличемо Богом, обмінюємося болем, через який пізнаємо один одного.

Він трохи помовчав. І додав наостанок:

– Знаєш, не буває зіпсутих життів. Думаю, кожен має роль на плацдармі буття. І світ цей не зникне, що б ти там не казала...

А ще я давно хотів сказати: ти маєш вдруге вийти заміж. Відважся знову когось полюбити. І обов'язково знайди в собі сили і мужність відчути живу радість в епіцентрі глухої невідомості.

